

Kayıp Bir Dilin İzinde: Tarihî Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerindeki Örtük İzleri

Ünal, O. (2023). Kayıp Bir Dilin İzinde: Tarihî Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerindeki Örtük İzleri. Çanakkale: Paradigma Akademi Yay. 562 s., ISBN: 978-625-6957-80-0.

Senanur AVCI*

Kitap İncelemesi

*Doktora Öğrencisi,
Senanur Avcı, Ankara Yıldırım
Beyazıt Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-1498-1765
E-posta: senanur1avci@gmail.com

Başvuru Tarihi: 05.11.2024
Kabul Tarihi: 02.12.2024
Yayımlanma Tarihi: 30.12.2024

Atıf: Avcı, S. (2024). "Kayıp Bir Dilin İzinde: Tarihî Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerindeki Örtük İzleri". *BUEFD*, 9(2), 265-273.

ÖZET

Türk, Moğol, Mançu, Tunguz, Kore ve Japon dillerinin ortak bir kökten geldiğini ve bu dillerin akraba olduğunu ortaya koyan teoriye Altay Dilleri Teorisi adı verilmektedir. Bu teorinin temeli, Türkçe, Moğolca, Mançuca, Tunguzca, Korece ve Japonca arasındaki ses denkliklerine dayanmaktadır. Altay Dilleri Teorisi, r~z ve l~ş ses denkliklerinin keşfedilmesiyle birlikte disipline girmiştir. Bu ses denkliklerin keşfedilmesindeki en önemli nokta, şüphesiz eldeki yazılı belgelerdir. Yazılı belgelerin kaynak olarak gösterilmesiyle birlikte teori ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan birisi de Orçun Ünal'ın doktora tez çalışmasıdır. Araştırmacı bu çalışmasında Moğol yazı dilinde bulunan Türkçe kökenli kelimelerin tamamını bulmayı hedeflemiştir. Ancak her dilin ve dönemin yazılı bir kaynağa sahip olmadığı da bilinmektedir. Yazılı kaynağa sahip olmayan dillerin lehçe ve ağız özelliklerini belirlemek oldukça zordur. Türk dili tarihi içerisinde varlığını alıntı sözcükler ile belli eden tarihi bir Türk lehçesinin varlığını düşünen Orçun Ünal, bu düşüncesini doktora tez çalışmasından da hareketle *Kayıp Bir Dilin İzinde: Tarihi Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerindeki Örtük İzleri* adlı kitap ile ortaya koymayı gaye edinmiştir. Tarihî Türk lehçeleri ile ilgili olarak yapılan sınırlı sayıdaki söz varlığı çalışmalarına önemli katkılar sağlayacağı düşünülen Doç. Dr. Orçun Ünal tarafından *Kayıp Bir Dilin İzinde: Tarihi Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerindeki Örtük İzleri* ismiyle ilim âlemine sunulan eldeki eser, bu çalışmayla tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Altay dilleri teorisi, tarihî Türk lehçeleri, ses denklikleri.

On the Trail of A Lost Language: The Implicit Traces of a Historical Turkish Dialect in Eurasian Languages

Senanur AVCI*

Book Review

*PhD Student,
Senanur Avci, Ankara Yıldırım
Beyazıt University

ORCID: 0000-0002-1498-1765
E-mail: senanur1avci@gmail.com

Submitted Date: 05.11.2024
Accepted Date: 02.12.2024
Published Date: 30.12.2024

Citation: Avci, S. (2024). "On the Trail of A Lost Language: The Implicit Traces of a Historical Turkish Dialect in Eurasian Languages". *BUEFD*, 9(2), 265-273.

ABSTRACT

The theory that Turkish, Mongolian, Manchu, Tungus, Korean and Japanese languages have a common origin and that these languages are related is called the Altaic Languages Theory. This theory is based on sound correspondences between Turkish, Mongolian, Manchu, Tungus, Korean and Japanese. The Theory of Altaic Languages entered the discipline with the discovery of r~z and l~sh sound correspondences. The most important point in the discovery of these sound correspondences is undoubtedly the written documents. With the written documents as a source, many studies on the theory have been carried out. One of these is Orçun Ünal's doctoral dissertation. In this study, the researcher aimed to find all the words of Turkish origin in Mongolian written language. But it is also known that not every language and period has a written source. It is very difficult to determine the dialect and dialect features of languages that do not have written sources. Orçun Ünal who thinks that there is a historical Turkish dialect that reveals its existence in the history of Turkish language with borrowed words based on his doctoral dissertation work in the field of *On the Trail of a Lost Language: The Implicit Traces of a Historical Turkish Dialect in Eurasian Languages*. Assoc. Prof. Dr. Orçun Ünal who is thought to make important contributions to the limited number of vocabulary studies on the historical Turkish dialects, has written *On the Trail of a Lost Language: The Implicit Traces of a Historical Turkish Dialect in Eurasian Languages* by Assoc. Prof. Dr. Orçun Ünal, which is thought to make a significant contribution to the limited number of vocabulary studies on historical Turkish dialects, will be introduced in this study.

Keywords: The teory of Altaic languages, historical Turkish dialects, sound equivalents.

s. 127). Araştırmacı, 1862'de yayımladığı *Kleinere Schriften* adlı çalışmasında da Altay dillerini beş temel gruba ayırmıştır. Castren'in yaptığı bu sınıflandırma, ilk modern tasnifin taslağı sayılmaktadır (Caferoğlu 1984, s. 17). Ramstedt ise 1903 yılında neşrettiği *Über die Konjugation des Khalkha-Mongolischen* adlı çalışmasında Türkçede r//z/ ve ş//l ses denkliklerinin Moğolca ve Türkçe arasında da olduğunu tespit etmiştir (Tuna 2022, s. 47). Diller arasındaki ses benzerliklerinin bir alıntı olduğunu ve genetik akrabalığın olmadığını söyleyerek Altay dilleri teorisini reddedenler ise Clauson ve Doerfer gibi isimler olmuştur. Onlara göre Altay dilleri arasında benzer kelimelerin bir ödünçleme mi yoksa Ana Altaycadan gelen ortak sözler mi olduğu net değildir. Clauson, Altay dillerinde ortak bir dil hazinesinin olmadığını ve ortak olarak kabul edilen kelimelerin Moğ. nidurga < Ana Tr. *nodruk > Eski Tr. yudruk gibi Türkçeden Moğolcaya geçmiş eski bir ödünçleme olduğunu düşünmektedir (Akar 2013, s. 32; Tekin 2023, s. 77-78).

Teoriyi destekleyici veya reddedici çalışmaların temelinde, Ana Türkçe dönemi olarak nitelendirilen r~z'nin ortaya çıktığı, miladın başlangıcından ilk yazılı belgelerin bulunduğu döneme kadar yaşamış ve aslen Türk olduğu savunulan Hun, Bulgar, Avar ve Peçenek gibi boy ve devletlerin zamanında konuşulan dil bulunmaktadır. Ana Türkçe dönemi öncesindeki "İlk Türkçe" döneminde henüz bir ayrışma olmaması ve Ana Türkçe dönemi itibarıyla r'li konuşurların dilinin Ana Çuvaşça olarak ayrılması öncesinde yaşayan toplumların genetik akraba olabileceği ihtimalini doğurmuştur.

Teori ile ilgili günümüze dek çeşitli çalışmalar ele alınmıştır. Bunlardan birisi de Orçun Ünal'ın 2016 yılında hazırladığı *Klasik Moğolca Söz Varlığında Türkçe Kökenli Kelimeler ve Türkçe-Moğolca Ses Denklikleri* adlı doktora çalışmasıdır. Yazar, bu çalışmada Moğol yazı dilinin kelime hazinesine giren Türkçe kökenli kelimelerin tamamını bulmayı amaçlamış ve toplam 1520 Moğolca kelimeyi Türkçe benzerleriyle mukayese etmiştir. Bu kelimelerden 1099'u ses ve anlam bakımından uygun denklik olarak kök görevindedir. Geri kalan 421 sözcük, ses ve anlam bakımından şüpheli karşılaştırmalar olarak ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada Türkçe kökenli olarak belirlenen 15 Moğolca sözcüğün sözlüklerde bulunan türevlerine de yer verilmiştir. *Kayıp Bir Dilin İzinde: Tarihi Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerdeki Örtük İzleri* adlı kitap ise Ünal'ın doktora çalışmasından hareketle tarih boyunca pek çok dili etkilemiş olan bir Türk lehçesinin arayışında teşekkül etmiştir. Bu lehçe, R/L Türkçesi grubuna dâhil edilen ve genel Türkçede de y- sesine karşılık tasarlama bir s- ünsüzüne sahiptir. Çalışmanın temeli, genel Türkçe y- sesine karşılık gelen Moğol dilinde ś- ile başlayan bir dizi alıntı sözcüklerin keşfedilmesidir.

Orçun Ünal, çalışmasını beş temel bölüm üzerine inşa etmiştir. Araştırmacı, çalışmasının giriş bölümünde Türk dili tarihinde bilinmeyen bir Türk lehçesinin hem yazılı belgeler hem de alıntı kelimeler aracılığıyla kendisini gösterdiğinden bahsetmiştir. Ona göre bu lehçe, GT y- sesine karşılık sz- [s] ile başlayan Türkçe kökenli Macarca sözcüklerin ve *ś ile başlayan Türkçe kökenli Proto-Permce sözcüklerin kaynağı olan bir lehçedir. Orçun Ünal, bu bölümde ayrıca çalışmanın diğer bölümlerinin oluşturulmasında izlenen yöntemlere de değinmiştir.

Çalışmanın büyük bir kısmını oluşturan *Avrasya Dillerinde s- Türkçesinin İzleri* adlı birinci bölümü (s. 5-266), kendi içerisinde sekiz alt başlığa ayrılmıştır. Bu alt başlıkların birincisi, *Ural Dillerinde s- Türkçesinin İzleri*'dir. Bu bölümde Macarcada, Proto-Permcede, Proto-Samoyedcede, Volga-Fin dillerinde ve Mansicede s- Türkçesinden alıntı kelimelere ayrı başlıklar altında değinmiştir. Ünal, çalışmasına Ural-Altay dilleri ile başlamasının sebebini izine düştüğü Türk lehçesinin sadece Macarca ve Proto-Permcede bulunmasıyla açıklamıştır.

Ünal, *Macarcada s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* başlığı altında Macarcayı Ural dilleri arasında en eski yazılı kaynaklara sahip olan bir dil olarak değerlendirmiştir. Ona göre Macarca çok eski dönemlerden beri birbirinden farklı Türk lehçelerinden kuvvetli şekilde etkilenmiştir. Bu doğrultuda GT y- sesine karşılık genellikle gy- [d'] ve d- sesleri görülen Macarcadaki Türkçe kökenli kelimeler dışında GT y- sesine karşılık gelen sz- ve [s] ile başlayan dokuz kelime bulunmaktadır. Bunlar Türkçedeki *yēl "rüzgar", *yādlāg "üzüm; asma", yūzūk "yüzük", yigçi "terzi", yarin-yagrın "kürekkemiği", yagız "kahverengi", yara "kel;tüysüz", *yēr "yer", yēmīš "yiyecek; meyve" sözcükleridir.

Yazar, bu kelimelere ek olarak Türkçe kökenli Macarca sz- > gy- değişimi gösteren on bir farklı kelime tespit etmiş, bu kelimelerin de s- Türkçesinden alıntı olduğunu belirtmiş ve örnekleri kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Bu kelimeler, yir- "yarmak, ikiye ayırmak, kesmek, ayırmak, delmek", yirim ~ yırım "şerit, kayış", *yokı- "faydalı olmak,

yararlı olmak, işe yaramak”, *yan-* “üzülmek”, *süt-* “yakmak, tutuşturmak”, *yız* “omurga; dağ, dağ sırtı; bir şeyin arkası”, **kîn* “görünüş, dış görünüm”, **kavır-* “bir araya getirmek; sıkılmak, sıkıştırmak”, *kāpak* “kap”, **hīs > *īs ~ *yīs* “koku” ve **hıg-* “sıkılmak, sıkıştırmak” sözcükleridir. Bu sözcükleri Mac. *szúk* “dar, sıkı” ← S-Tü. **šiŷ-ük < *šiŷg-* | GT **hıg-* “sıkılmak, sıkıştırmak” örneğinde olduğu gibi inceleyerek ele almıştır.

Araştırmacı, *Proto-Permcede s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* başlığı altında Proto-Permceyi Ural dil ailesi içerisinde bulunan Komice ve Udmurtçanın ortak atası saymış ve bu doğrultuda GT *y-* fonemine karşılık sadece **s-* foneminin görülmesini, bu dilin doğrudan doğruya *s- Türkçesi* ile etkileşiminin bir izi olarak görmüştür. Ünal, görüşünü desteklemek için de on beş kelimeyi etimolojileri ile vermiştir.

Ural dillerinde s- Türkçesinin İzleri adlı bölümün üçüncü başlığı, *Proto-Samoyedcede S- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* adını taşımaktadır. Ünal, Proto-Samoyedceyi Kuzey Sibirya’da konuşulan Samoyed dilinin atası olarak kabul edildiğini söylemiş ve Proto-Samoyedce ile Türkçe arasındaki kelime alışverişinin önemine vurgu yapmıştır. Ona göre, Proto-Samoyedce günümüze kadar tespit edilen Türkçe alıntı kelimeler, Proto-Bulgar Türkçesinden gelmektedir. Proto-Samoyedcede Bulgar Türkçesinden gelen ve söz başında **y-* sesine karşılık olarak *s-* sesiyle başlayan alıntıların *s- Türkçesinin* izleri olduğunu düşünmüş ve bu doğrultuda toplam yedi kelimeyi incelemiştir.

Volga-Fin Dillerinde s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler başlığı, Ural dilleri bölümünün dördüncü kısmını oluşturmaktadır. Araştırmacı, bu bölümde Mordvince ve Çeremisçeyi Volga bölgesinin alt grubuna dâhil etmiştir. Ona göre, her iki dilde de Çuvaş Türkçesinden alıntı sözcükler bulunmaktadır. Ünal, bu bölümü *Mordvincedeki s- Türkçesi Alıntılar* ve *Çeremisçedeki s- Türkçesi Alıntılar* olmak üzere iki alt başlığa daha ayırmış ve toplam dokuz kelimeyi örnek olarak vermiştir.

Bir diğer başlık, *Mansicede s- Türkçesinin İzleri* adını taşımaktadır. Araştırmacı, çalışmasının bu kısmında *s- Türkçesinden* alıntı olabileceğini düşündüğü iki kelimeyi incelemiştir.

Birinci bölümün ikinci kısmı *Moğolca ve Kitancada s- Türkçesinin İzleri*’dir. Ünal’a göre, *s- Türkçesinin* Moğolca ve Kitancada kendisini göstermesi, GT ve Bulgar Türkçesinin yanında Türkçenin üçüncü ana lehçesi olma özelliğini kazandırmıştır. Araştırmacı, çalışmasının bu bölümünü üç alt başlığa ayırmıştır. Bunlardan birincisi *Moğolcada Türkçe Alıntılar* olarak başlıklandırılmış ve Türkçe ile Moğolcanın akraba olduğunu savunan görüş ile ortak kelimelerin büyük bir bölümünün Moğol dilindeki Türkçe alıntılar olduğunu iddia eden iki karşıt fikre yer vermiştir. Moğolcadaki BT ve GT alıntılarının GT *y-* sesine karşılık *d-*, *n-ŷ-* ve *y-* ünsüzleri ile başladığından bahseden Ünal, toplam on dokuz kelimenin tahlilini detaylı olarak yapmıştır. Ayrıca bu bölümün bir alt başlığı, *Moğolca Söz Varlığında Türkçe Kökenli Alıntı Katmanları*’dır. Bu bölümde ise Moğolca kelime hazinesinde en az üç farklı tarihi Türk lehçesinden alıntı sözcükler bulunduğundan

bahsetmiştir. Bu lehçelerin de *Z/Ş Türkçesi* (GT) ve *R/L Türkçesi* (BT) ile *S- Türkçesi* olduğunu belirtmiştir. Bu bölümün ikinci kısmı, *Moğolcada s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* adını taşımaktadır. Ünal, burada günümüze kadar GT y- fonemine karşılık *ş- fonemine sahip tarihi lehçelerin Macarca, Proto-Permcenin yanı sıra Moğolcada da açık bir şekilde görüldüğünü örneklerle ifade etmiştir. Bu doğrultuda *Genel Türkçe y- Sesine Karşılık s- ile Başlayan Moğolca Kelimeler*, *Genel Türkçe k- Sesine Karşılık s- ile Başlayan Moğolca Kelimeler* ve *Genel Türkçe h- Sesine Karşılık s- ile Başlayan Moğolca Kelimeler* başlıkları altında toplam elli üç kelimenin ayrıntılı bir incelemesi yapılmıştır. Bu bölümün diğer başlığı *Kitan Dilinde s- Türkçesinden Alıntı Dört Kelime* adını taşımaktadır. Burada Kitancanın eski bir Moğol dili olması hasebiyle birçok Türkçe alıntı kelimeyi bünyesinde bulundurduğundan bahsedilmiş ve dört kelime incelenmiştir: “mahkeme görevlisi”, kām “hastalık”, karın ~ kārın “karın”, kız “kutu, sandık, dolap”.

Avrasya Dillerinde s- Türkçesinin İzleri başlıklı bölümün üçüncü alt başlığı *Xiongnu ve Tabgaç Dillerinde s- Türkçesinden Alıntı İki Kelime* adındadır. Bu bölüm de kendi içerisinde *Proto-Tunguzcadaki s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* ve *Mançucada s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölüm genel olarak Asya Hun İmparatorluğunda yüksek kesimin konuştuğu Xiongnu dili ile Tabgaç dilinde s- Türkçesinden alıntı olduğu varsayılan iki kelimenin incelemesi üzerinedir.

Mançu-Tunguz Dillerinde s- Türkçesinin İzleri adlı dördüncü bölüm, araştırmacı tarafından *Proto-Tunguzcadaki s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* ve *Mançucadaki s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. İlk başlık altında Tunguzcadaki Türkçe kökenli ödünçlemelerde alıntılama yönünün Türkçe > Moğolca > Tunguzca şeklinde olduğundan bahsedilmiş ve her zaman Moğolcanın aracı olmasına değinilmiştir. İkinci başlık altında ise Mançucanın Türkçeyle doğrudan bir ilgisinin bulunmadığı hâlde Mançucada çok sayıda Türkçe kökenli kelimenin bulunduğu bahsedilmiştir. Bu doğrultuda s- Türkçesinden alındığı düşünülen altı kelime incelenmiştir.

Ünal, *Toharcada s- Türkçesinin İzleri* başlıklı altıncı bölümde, s- Türkçesi kökenli olduğunu düşündüğü üç Toharca kelimeyi etimolojileri ile vermiştir. Bu kelimeler: yū ~ yū “öz su, usare”, kām “şaman, kam; kâhin” ve *hīrī ~ *hīrī “şarkı”dır.

Ermenicede s- Türkçesinin İzleri adını taşıyan altıncı bölümde araştırmacı, Ermenicedeki on iki kelimenin etimolojisini vermiş ve bu kelimelerin kökenini arayışında olduğu s- Türkçesine bağlamıştır.

Çalışmanın birinci bölümünün altıncı kısmı, *Ortak Çerkezcede s- Türkçesinin İzleri* adını taşımaktadır. Ünal, bu bölümde Batı Çerkez ve Doğu Çerkez dillerinin ortak atası olan Ortak Çerkezcede Kıpçak Türkçesinden birçok Türkçe alıntı kelimelerin varlığına dikkat çekmektedir. Araştırmacıya göre, bu alıntıların en önemli kısmı, GT y- sesine karşılık *j- sesinin kullanılmasıdır. Ayrıca ortak Çerkezcede gırtlaksılaşmış *ç- ile başlayan sözcüklerin S- Türkçesinden alınmış olabileceği ihtimalinden bahseder. Bu sözcükler şunlardır: yāš “bebek, çocuk, genç; gençlik”, yak(k)u “yağmurluk, kürk, gocuk” ve kurč “sert, güçlü; çelik”.

Diğer Dillerde S- Türkçesinin Muhtemel İzleri başlığı, birinci bölümün sekizinci kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde Osetçeden bir alıntı kelimenin varlığına değinen araştırmacı, bu kelimenin yeterli kanıt olmadığı için s- Türkçesinden alıntı olamayacağını düşünmüştür.

Çalışmanın ikinci ana bölümü *Türkçede s- Türkçesinin İzleri* (s. 267-334) adını taşımaktadır. Araştırmacı, bu bölümde arayışında olduğu s- Türkçesinin izlerini Avrasya dillerinde tespit etmesinin yanında Genel Türkçede ve Bulgar Türkçesinde de saptamıştır. Bu bölüm, toplam dört alt başlığa ayrılmıştır. *Genel Türkçede s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* başlıklı birinci bölümde Ünal, toplam otuz beş alıntı kelimeyi ayrıntılı bir biçimde incelemiştir. *Tuna Bulgar Türkçesinde s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler*, başlığı altında Tuna Bulgarcasında GT y- sesine karşılık *ş- ile başlayan iki kelimenin s- Türkçesi ile bir ilişkisi olup olmadığına dair bir analiz yapmıştır. *Volga Türkçesinde s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* çalışmanın ikinci bölümünün üçüncü kısmını teşkil etmektedir. Araştırmacı burada Tatar, Başkurt ve Çuvaş Türkçelerinin düzenli bir şekilde s- Türkçesi ile etkileşimde olduğuna değinmiştir. Bu etkileşimin de Tatar ve Başkurt Türkçesinde ş- sesi; Çuvaş Türkçesinde ç- ve ş- sesi ile başlayan sözcüklerde bulunduğunu belirtmiştir. Ünal, kelime incelemelerini ise *Tatar ve Başkurt Türkçesinde s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* ve *Çuvaş Türkçesinde s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* başlığı altında yapmıştır. Araştırmacı bu iki bölümde toplam yirmi yedi sözcüğü incelemiştir. Bu bölümün son başlığı *Karaçay-Balkar Türkçesinde s- Türkçesinden Alıntı Kelimeler* adını taşımaktadır. Bu bölümde, s- Türkçesi konuşan grupların Kuzey-Kafkasya'daki varlığının Ermenice alıntılar ile sabit olduğu ve Karaçay-Balkar Türkçesi üzerindeki S- Türkçesinin izlerinin bu alıntılar ile meydana çıktığından bahsedilmiştir. Ünal, bu bölümde yedi kelime örneğini ayrıntılı bir biçimde incelemiştir.

Çalışmanın üçüncü ana bölümü *Yazılı Belgelerde s- Türkçesi* (s. 335-344) adını taşımaktadır. Bu bölüm, diğer bölümlerden daha farklıdır. Ünal, s- Türkçesinin hiç yazıya geçirilmemiş olmasının düşük ihtimalinden hareketle, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Kiev Mektubunun sonundaki runik yazının s- Türkçesiyle yazıldığından emindir. Araştırmacı, bu doğrultuda bu bölümü Kiev Mektubu başlığı altında S- Türkçesi *şokur Sözcüğü, s- Türkçesi *ök Sözcüğü, S- Türkçesi *şokur ök ve SWRTH = S-Tü. *şört-ä/*şürt-ä başlıkları ile incelemiştir. Ona göre bu kelimeler, arayışında olduğu s- Türkçesinin bir kanıtıdır.

S- Türkçesinin Ses ve Biçim Bilgisi Özellikleri (s. 345-357) isimli dördüncü bölüm, *s- Türkçesinin Ses Bilgisi* ve *s- Türkçesinin Biçim Bilgisi* olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölümler ünlü ve ünsüz değişimleri, türetme ve çekim ekleri olarak da yine alt başlıklara ayrılmıştır. Araştırmacı çalışmasının bu bölümünde incelediği kelimelerden hareketle, fonetik ve morfolojik çıkarımlar yapmış, eldeki verileri tablolastırarak zenginleştirmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümü, *S- Türkçesini Kimler Konuştu?* (s. 359-386) adını taşımaktadır. Bu bölüm, *On Özel İsim* başlığı altında Ζαβεργά, Σάνδύλ/Σάνδύλχος,

Χινιαλών, Σίμμας ~ σημα, Ζιλγιβι(ς), Saba / Šaba, Šarağan /Šarokan, Šälbir, K'uar ve Šalči kelimelerinin incelemesinden oluşmaktadır. Ünal, bu sözcükler ile s- Türkçesinin özelliklerini tespit etmeye çalışmıştır.

Araştırmacı, kitabın *Sonuç* (s.387-394) bölümünde izinde olduğu s- Türkçesinin temel ayırıcı ses özelliklerini tablo şeklinde vermiş, Çalışmanın tamamında incelenen kelimelerin genel bir değerlendirmesini de yapmıştır. Kaynakça bölümünden sonra da kitapta verilen kelimelerin gelişimini gösteren ayrı bir tablo daha bulunmaktadır.

Çalışma, Orçun Ünal'ın arayışında olduğu bir Türk lehçesi üzerinedir. Bu Türk lehçesinin s- Türkçesi olduğu düşüncesinden hareketle, pek çok dil ve lehçeden alıntı kelimelerle örnekler verilmiştir. Tamamı alıntı olarak değerlendirilen kelimelerin S- Türkçesi ile ilişkisi, ayrıntılı etimolojik verilerle de desteklenmiştir. Aynı zamanda söz konusu lehçenin Altay dilleri kuramını destekleyecek şekilde ortak bir kökten geldiği düşünülmüştür. Araştırmacı, en eski Türkçenin izlerini sürmemesine rağmen, kayıp bir arkaik lehçeyi meydana çıkarmayı amaçlamıştır. Bu çalışma ileride yapılacak hem fonoloji hem morfoloji hem de söz varlığı çalışmalarına ışık tutacak niteliktedir.

Büyük bir titizlik ve özveri ile hazırlanan bu çalışmasından dolayı Doç. Dr. Orçun ÜNAL'ı kutluyor ve çalışmalarının devamını diliyoruz.

Kısaltmalar

BT.: Bulgar Türkçesi

ÇRK.: Çerkezce

ET.: Eski Türkçe

GT.: Genel Türkçe

KİT.: Kitanca

MAC.: Macarca

OÇRK.: Ortak Çerkezce

S-TÜ.: S Türkçesi

TOH: Toharca

Kaynakça

Akar, A. (2013). *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I*, (3. Baskı), İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eren, H. (1998). *Türklük Bilimi Sözlüğü. 1. Yabancı Türkologlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2023). *Makaleler I-Altayistik*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tuna, O. N. (2002). Altay Dilleri Teorisi, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. II, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Ünal, O. (2023). *Kayıp Bir Dilin İzinde Tarihî Bir Türk Lehçesinin Avrasya Dillerindeki Örtük İzleri*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.